

חומר מקדים לועדת היגוי מס' 6 [טייטה]

גיבוש הנחיות תכנון לילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם "סביבת מגורים"

מועד הישיבה: 2.12.2021

עריכת הפרק:

גידו סגל, תמי גבריאלי, שלמה מזור, מור מיטלמן - גבריאלי סגל
ד"ר אמילי סילברמן, מנהלת אקדמית, הקליניקה האורבנית, האוניברסיטה העברית

תכן עניינים

3	1. מבוא
5	2. על פרק סביבות המגורים לילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם
9	3. רקע התפתחותי-פסיכולוגי
11	4. עקרונות התכנון
12	5. תכנון כולל-השכונה והבלוק
12	5.1 השכונה והבלוק
12	1. נגישות נוחה ומרחקי הליכה קצרים למוקדי פעילות בשכונה
13	2. יצירת רמת שרות טובה ורשת רחובות שכונתיים
14	3. יצירת זהות מקומית באמצעים עיצוביים
14	4. יצירת הזדמנויות למפגשים קהילתיים
15	5. חיבור וחשיפה לטבע
15	6. חיבור בין הפנים לחוץ בשכונה ובבלוק
16	7. ביטחון ובטיחות
18	6. תכנון לביצוע: הבניין והדירה
18	6.1 הבניין
18	1. חללים משותפים בבניין
19	2. חשיפה לטבע ולנוף
20	3. חדר המדרגות והלובי הקומתי
22	4. יצירת שטחי איחסון במגרש
22	5. שטחי החנייה
22	6.2 הדירה
23	1. יצירת חללים המתאימים לילדים צעירים ומשפחותיהם
24	2. חלונות ואיוורור
25	3. מרפסת שמש
26	4. בטיחות בדירה
27	7. מקורות מידע

1. מבוא

מסמך זה הוא טיוטת ההנחיות לתכנון עבור ילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם בתחום סביבת המגורים. המסמך מוגש לחברי ועדת ההיגוי לקראת ישיבתה השישית. ההנחיות נמצאות בהכנה כחלק ממהלך רחב אותו מובילה קרן ברנד ון ליר במסגרת פרויקט Urban95 - העיר מגובה 95 ס"מ. בישראל, התהליך מובל על ידי משרד החינוך ותהליך בניית ההנחיות מלווה על ידי ועדת היגוי בינמשרדית בה משתתפים נציגי ממשלה, רשויות מקומיות, אקדמיה וגופים אזרחיים, אשר תכנון עבור ילדות וילדים צעירים נמצא בתחום עיסוקם ומומחיותם. מסמך ההנחיות המלא יעסוק בחמישה תחומים, הכוללים, בנוסף לסביבת המגורים, גם הנחיות לגנים ופארקים, מרחב הרחוב, נייודות ומוסדות ציבור. ניתן לעיין בחומרים המלווים את הישיבות בקישור הבא .

מסמך ההנחיות מיועד לסייע למתכננות ומתכננים להטמיע עקרונות של תכנון מותאם לילדים ומלוויהם בתכניות בכל שלבי התכנון, הביצוע וההפעלה. לאור זאת, ההנחיות נבנו בהתאמה לשלבי העבודה השונים איתם מתמודדים מתכננים, מבצעים ומפעילים:

1. תכנון כולל: שלב זה כולל את רמות התכנון העירוני, החל מתכניות אב ומסמכים אסטרטגיים, תכניות מתאר (כוללניות ואחרות) ותכניות מפורטות. בשלב זה נקבע תחום התכנון והמבנה שלו, הכולל את מערך יעודי הקרקע והשלד העירוני, צפיפות יחידות הדיר וכן העיצוב העירוני של השכונה והבלוק.

2. תכנון לביצוע: שלב זה כולל תכנון מפורט של מבני המגורים וסביבתם. במסגרת זו, נקבעים ההעמדה של המבנים ביחס לרחוב, מרכיבי המבנים, כולל השטחים הפתוחים, מיקום החניות, הכניסות והמרחב הפתוח שסביב הבנינים. בשלב זה נקבעים השטחים המשותפים של הבניין, מבנה הדירות וחלוקתן.

3. הערכה: השלב האחרון כולל הצגה של מערכת מדדים לבחינת מקומות קיימים או מתוכננים, והמענה שהם מספקים לצרכיהם של ילדים צעירים ומשפחותיהם. הכלים לשלב זה יפותחו בהמשך, ואינם כלולים במסמך.

שיתוף בעלי עניין:

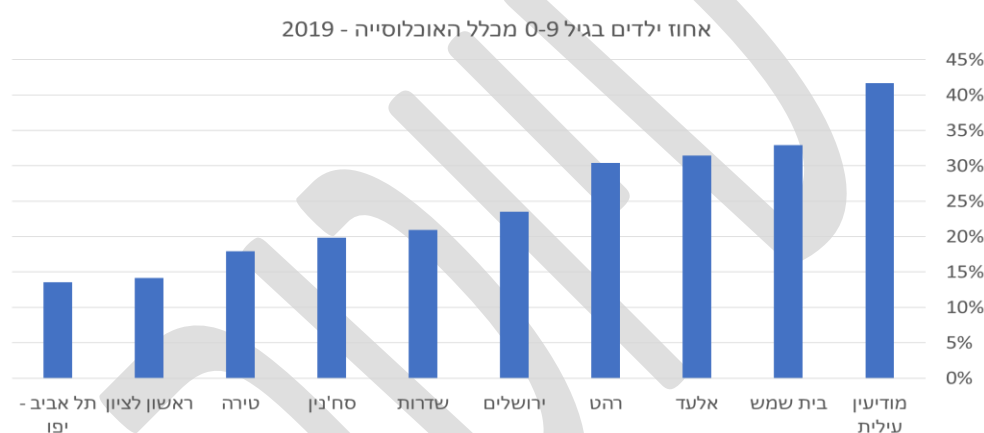
מומלץ ששיתוף בעלי עניין ייעשה בכל שלבי התכנון, בהתאמה לנושא ולנסיבות. מוצע לשתף בתהליך מגוון בעלי עניין: תושבים ואנשים נוספים שאמורים להשתמש במבנה נושא התכנון, לרבות

ילדים, בבחרי ציבור, בעלי תפקידים רלוונטים ברשות המקומית ובמגזר הפרטי. שילוב הידע והניסיון של בעלי העניין הוא אמצעי לקבלת תוצרי תכנון מתאימים יותר למשתמשים וליצירת מחויבות, הסכמות רחבות ותמיכה בתכנון וניהול מרחב הרחוב.

מחויבות

2. על פרק סביבות המגורים לילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם

גידול האוכלוסייה בישראל הינו מהגבוהים במדינות ה-OECD. גידול האוכלוסייה, בשילוב עם המחסור בשטחים לבניה, מוביל בהכרח לפתרון של ציפוף המרחב הבנוי. מגמה זו תביא הן לצפיפות מוגברת של אזורי המגורים והן לבניית יח"ד קטנות יותר¹. גם החלטות מוסדות המדינה מכוונים לפיתוח סביבות מגורים צפופות במרכזי הערים המתחדשים ולאורך קווי המתע"נ². לצד צפיפות המגורים הגבוהה, אחוז המשפחות עם ילדים גבוה, הן במדינה בכלל ובעיקר בקרב אוכלוסיות מיוחדות, כגון החברה החרדית והחברה הבדואית בנגב.

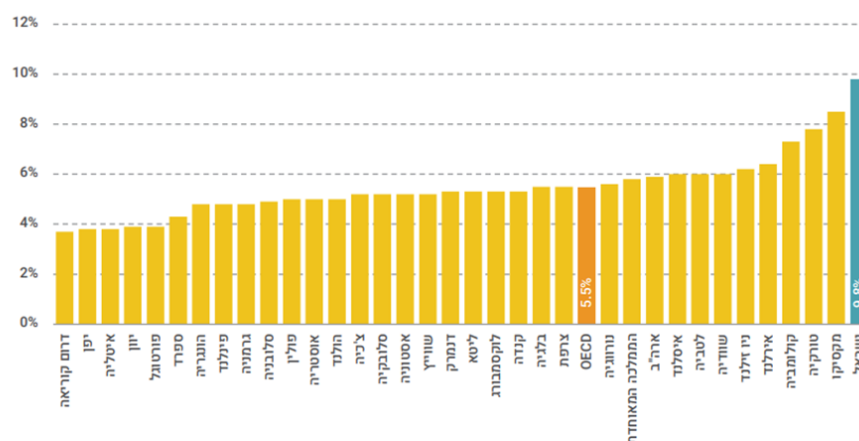
המקרה של השכונות הנבנות בישראל ייחודי, בהשוואה לשכונות חדשות הנבנות בעולם, לאור שילוב בין 3 גורמים:

1. השכונות החדשות הנבנות בישראל הן שכונות צפופות בבניה גבוהה, מחוץ לערים המרכזיות או בשוליים שלהן. תופעה זו נפוצה באסיה המתועשת והרבה פחות בערי צפון אמריקה ואירופה.
2. ישראל מאופיינת בריבוי ילדים בדירות בבניה גבוהה וצפופה: משקי בית רבים עם 2 ילדים לפחות, ולעיתים הרבה יותר. בבניה גבוהה חדשה באסיה, גרות לרוב משפחות עם ילד אחד (סין) עד שניים.
3. הבניה לגובה בשולי הערים בישראל היא לרוב לא בנייה יוקרתית (וגם לא שיכוני דיור ציבורי) אלא בנייה המיועדת לבעלי הכנסה ממוצעת (כבעלים –רוכשים) ובעלי הכנסה

¹ תכנון שכונות ידידותיות לילדים בישראל: דוגמאות ליישום | ליאת איזקוב בן שטרית, חגית נעלי יוסף. מרץ 2019
² מתוך החלטת המועצה הארצית על הכנת תמ"א 70: מטרת התכנית הינה להתוות את מדיניות התכנון האורבני והעצמת הפיתוח וההתחדשות העירונית סביב תחנות המטרו המתוכננות ומתחמי הדפו תוך קביעת הנחיות והוראות, זאת על מנת לאפשר העצמת הבניה הנובעת מהקמת מערכת הסעת ההמונים, יישום עקרונות תכנון מוטה תחבורה ציבורית, ייעול השימוש בקרקע ובכך להעצים את השימוש במערכת הסעת ההמונים.

נמוכה (שוכרים) . הבנייה הגבוהה החדשה בצפון אמריקה ובאירופה מיועדת לרוב לבנייה יוקרתית.

שיעור הילדים בגיל לידה עד 4 מכלל האוכלוסייה במדינות ה-OECD, 2020

מקור: [דנה וקנין](#), מרכז טאוב, 2020 (מעודכן) | נתונים: World Population Prospects, 2020

למאפייניהן הייחודיים של השכונות החדשות הנבנות בישראל עלולות להיות השלכות על ילדים צעירים ורווחתם במרחב המגורים:

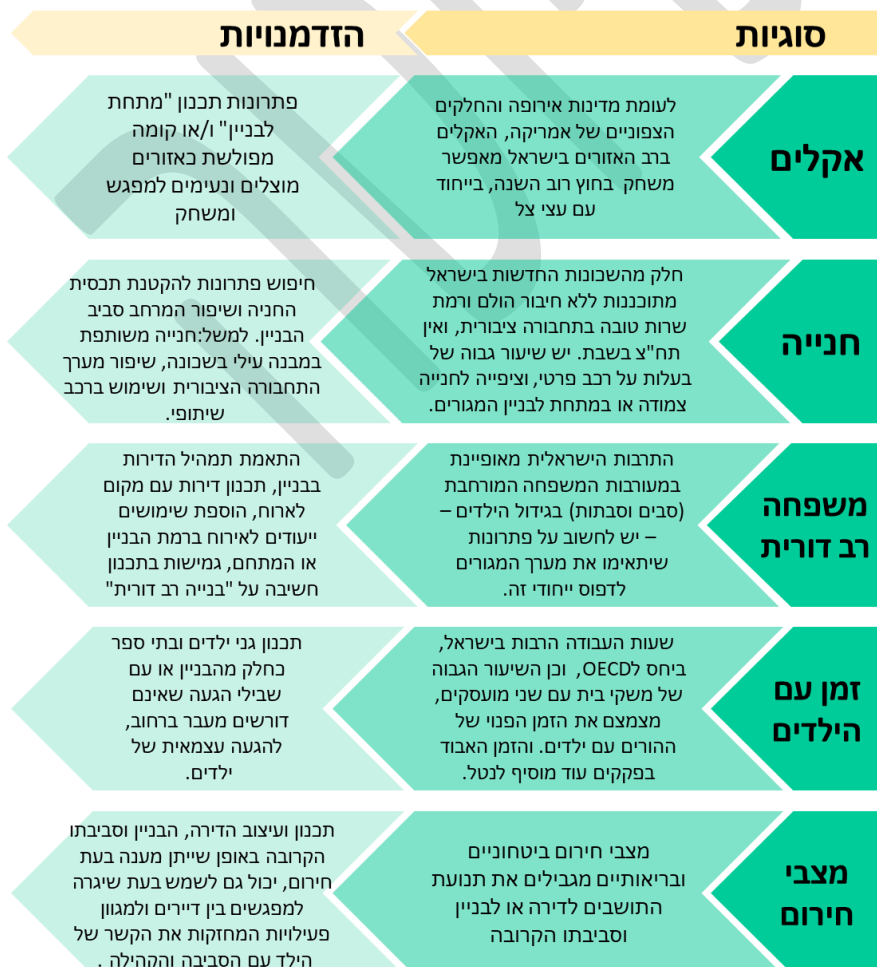
השלכות ברמת הבניין:

- לחץ כבד על המעליות - במיוחד בשעת היציאה לגן/בית ספר.
- סיכונים של שימוש עצמאי במעליות בגילאים צעירים.
- מרחב אחסון משותף בלתי מספיק בכניסה לבניין – במיוחד עגלות ילדים ואופניים .
- שטחי משחק בלתי מספיקים במרחב הבניין .
- קושי בתחזוקה הולמת - בעקבות עלויות תחזוקה גבוהות בשל ריבוי הילדים אך היעדר יכולת כלכלית לעמוד בתשלומים.
- חניה עילית (מוקמת מסיבות של עלויות לרוב בפריפריה) המהווה סביבה מסוכנת ולא מתאימה לילדים במרחב הבניין.

השלכות ברמת הבלוק/השבונה:

- לחץ יזמי לניצול מרבית השטחים לדירות (value for money) ובמקביל נטייה להזניח את תכנון מגרשי המגורים ומרחבי הביניים שאינם פרטיים ואינם ציבוריים באופן מובהק. לחץ וצפיפות על המרחב הציבורי עלולים להוביל להעדפת שהייה בסביבת הבית והמנעות מיציאה מן הבית.
- תכנון מוטה תנועת רכב וקטיעה של תנועה רציפה של הילד ומלוויו למרחבי פעילות סמוכים לבית.
- שינויי אקלים וזיהום אוויר מקשים על תנועה במרחב הציבורי ויוצרים שהות ממושכת בבית או בסביבת הבית.
- עתות חירום ומשבר ממושכים (מגפה, אסון טבע, מלחמה וכו') מייצרים הגבלות תנועה על ילדים צעירים ומחייבים חשיבה על מענה לצרכי הילד בסביבתו הקרובה.

סוגיות והזדמנויות בתכנון עבור ילדים צעירים בישראל:

הנחיות לסביבת המגורים, בשונה משאר תחומי העיסוק של מסמך ההנחיות מכוונות בעיקרן לעסוק במגרשים בבעלות פרטית ובמבנים שברובם מוקמים ביוזמות פרטיות. לכן ישנה חשיבות ליצירת הנחיות אופרטיביות ויישומיות, אשר גם גורמים הפעילים בסקטור הפרטי יוכלו ליישם. בחשיבה על הטמעת ההנחיות מוצע לקחת בחשבון את הצורך בהעלאת מודעות, הן בקרב יזמים והן בקרב דיירים, בנוסף לגורמי התכנון הציבוריים.

ההנחיות לתכנון סביבת המגורים יחולקו לשלוש רמות תכנון: פרק התכנון הכולל יכול התייחסות לרמת השכונה והבלוק העירוני, ואילו פרק התכנון לביצוע יתייחס לרמת הבניין וסביבתו, כולל השטחים המשותפים, החצר, החניה וכו', ולרמת הדירה עצמה. בכל קנה מידה של התייחסות יוצגו האתגרים העיקריים בתכנון לילדים צעירים וההנחיות המציעות פתרון לאתגרים אלו. כמו כן תינתן התייחסות לאורך המסמך לתכנון הנותן מענה לצרכים של אוכלוסיות ייחודיות – החברה החרדית והחברה הערבית בסביבות המגורים.

הפרק יסתמך, בין היתר, על מגוון עבודות שנערכו לאחרונה בנושא מבנה המגורים והדירה בישראל, ויטמיע המלצות מעבודות אלה בהנחיות. עבודות שנעשו לאחרונה כוללות את iplan, עבודות של הקליניקה האורבנית של האוניברסיטה העברית, הנחיות משהב"ש וכו'. בנוסף ישולבו הנחיות, דוגמאות וחקרי ארוע ממקומות אחרים בעולם, העוסקים גם הם בשיפור סביבת המגורים לילדים.

3. רקע התפתחותי-פסיכולוגי

נשאלת השאלה: מה ילדים צעירים צריכים בסביבת ביתם? בהמשך, ותוך הישענות על כלל העקרונות הפסיכולוגיים שהוצגו במסמך זה עד כה, ניתן להצביע על שני צרכים משמעותיים של ילדים צעירים המתעוררים בסביבת ביתם:

1. התפתחות וביטוי עצמי.

ילדים צעירים זקוקים לתנועה, לפיזיות, לגירויים ווסטיבולריים וחושיים. באמצעות אלה הילד הצעיר לומד את ועל עצמו – מה הוא אוהב, מה נעים לו יותר ופחות, מה הוא מסוגל לעשות, מה מאתגר אותו יותר, איך הוא מתמקם בעולם הפיזי ואיך הוא בא עמו במגע ואינטראקציה. הילד לומד בתנועה ופעילות פיזית להתמודד עם קשיים, תסכולים, כישלונות ואתגרים. הוא לומד לסמוך על עצמו להתגבר, להתחשל, ללמוד. יתרה מכך, הפעילות של כלל הגוף והתנועתיות מאפשרים לילד לשחק ולפתח את דמיונו, ולעבד דילמות וקשיים שהוא חווה בחייו. למשל, באמצעות משחק פיזי של קפיצות, הילד יכול לדמיין שהוא מצליח להימלט ממפלצות, שהוא מערים עליהן ואף לוכד אותן. כך שהמשחק הפיזי והחוויתי של הילד מאפשר לו לחוש שהוא חזק, שהוא יכול להתגבר, שהוא שולט בפחדים שלו ולא שהן שולטים בו. המדע מספר לנו גם שלמידה באמצעות גירויים פיזיים ותחושתיים, ותנועתיות של הגוף כולו, מאפשרת לילד חווית למידה עמוקה, משמעותית וארוכת טווח יותר. למידה חווייתית מוגדרת כך: "למידה חווייתית מתרחשת כאשר משתתף מעבד באופן אישי ופעיל מידע, מיומנות או עמדה באופן קוגניטיבי, רגשי והתנהגותי (Hoover and Whitehead 1975, p. 25).
או, בתמצית:

"אני שומע, ואני שוכח.

אני רואה, ואני זוכר.

אני עושה, ואני מבין."

Genrty, 1990, p. 9

באופן מצער, בסביבת מגורים צפופה ועירונית, מצטמצמים מרחבים המאפשרים משחק המפעיל את כלל מערכות החושים והתנועה הנדרשות להתפתחות מלאה.

2. להורים וילדים כאחד יש את הצורך להשתייך (Baumeister & Leary).

בבני האדם קיים צורך אנושי עמוק להשתייך. להרגיש שהם שייכים לקבוצה, שיש להם מקום ומסגרת חברתית וקהילתית, שהם חלק מקבוצה. כאשר הבית או הדירה מתוכננים באופן

שמנותק מסביבת הבית, נוצר חיץ בין הפרטי לציבורי, והאדם, צעיר ככל שיהיה, נותר בודד בתוך המסגרת המשפחתית המידית שלו או שלה. על מנת לקדם את תחושת השייכות של הילד ומשפחתו, חשוב לקשר בין הבית הפרטי לבין סביבת המגורים – בפאתי הבניין, בגינה הציבורית, בבית ובשכונה. באופן זה, הילד יכיר את הסביבה הקרובה וירגיש נטוע בטוח בה.

עתה, משהבנו את הצרכים המרכזיים ביותר של הילדים הצעירים בסביבת ביתם, ניתן לזהות מה היינו רוצים לפתח ולקדם בעבור הילדים:

1. תחושת חוללות ופועלות (Agency)

יצירת מרחבי מגורים מורכבים מצד אחד, ובטוחים מצד שני, המאפשרים את פיתוח היכולות של הילד לפעול בעצמאות בסביבת הבית לחקור, להתנסות ולגלות, יקדמו את תחושת המסוגלות של הילד, את התחושה שהוא בקיא, בעל ביטחון, שהוא יכול להניע וליזום פעולות ועשייה.

2. אכפתיות, אחריות, שמירה על סביבת הבית (שיווצרו באופן ספונטני) מתוך תחושת שייכות וקהילתיות.

פועל יוצא של תחושת השייכות לקהילה, לקבוצה ולמקום, היא פיתוח אכפתיות ואחריות -- כלפי האנשים בסביבת המגורים שלי כמו גם שמירה על סביבת הבית הפיזית, הניקיון, הטיפול ועוד. לקיחת האחריות הזו ותחושת האכפתיות העמוקה לסביבה הביתית (הפיזית והאנושית) תיווצר ספונטנית מתוך תחושת שייכות וקהילתיות – כשאני מרגיש שזה שייך לי, אני מושקע, אכפת לי ואני מזוהה עם המקום והקהילה האנושית.

על מנת לחשוב ולהמשיג את החשיבה בדבר הנושא של תענון הבית וסביבתו לגיל הרך ולמלוויהם, שימושי להיעזר במודל האקולוגי (Bronfenbrenner). בהתאם למודל זה, ההתייחסות להתפתחות הילד חייבת תמיד להיעשות בהקשר הבינאישי בו הילד מצוי – החל מהוריו ומשפחות המיידית, דרך המשפחה המורחבת, קהילת הגן, קבוצת בני השווים, מורים, גננות ומטפלות, דרך מקומות העבודה והעשייה של ההורים, לכדי השכונה, ועד החברה הרחבה והכללית. ואכן, בפרק זה אנו מציעים

וממליצים להתייחס למרחב האנושי והפיזי בו הילד גדל ככזה הרחב הרבה יותר מהמרחב המשפחתי המיידי. מעבר לתכנון רגיש ומותאם בסביבת הבית של הילד (ולא רק חדרו, למשל), יש לתכנן את סביבת הבית, את הרחוב ואת השכונה באופן הולך בחשבון את הילד, את צרכיו ואת נקודת מבטו הייחודית.

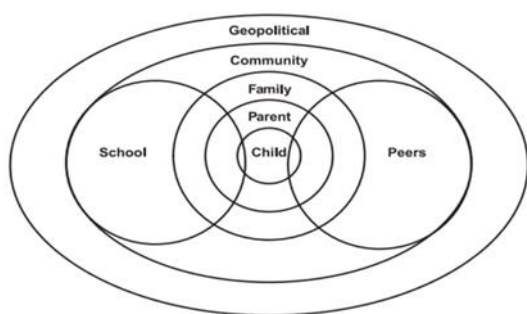

Figure 4. Social-ecological model of context.

4. עקרונות התכנון

- תכנון סביבות מגורים בצפיפות גבוהה תוך שמירה על רווחת הילד הצעיר ומשפחתו :
תכנון הדירה הבניין והבלוק בהתחשבות בריבוי ילדים בבניין ובצרכי הילדים. התכנון יתן מענה על צרכים חברתיים ושמירת פרטיות, תכנון שטחי אכסון, שטחי משחק וכדומה.
- יצירת תחושת שייכות לסביבת המגורים:
תכנון הדירה, הבניין והבלוק להזדמנויות למפגשים ופיתוח קהילתיות.
- תכנון שכונתי בטוח ונגיש לילדים ומלוויהם:
תכנון המייצר מעברים נגישים ובטוחים לילדים ברגל ובאופנים מהדירה והבניין אל השטחים המשותפים והציבוריים- מוסדות הציבור, גינות המשחקים, ואזורי המסחר המקומיים.
- תכנון סביבות מגורים הממקסמות ערכי חשיפה לטבע:
תכנון הדירה, הבניין והבלוק תוך מתן ביטוי לחשיפה לטבע וערכי נוף. תכנון מרחבי משחק הכוללים אדמה, עצים, מים ובעלי חיים.

העקרונות האלה יהוו בסיס לגיבוש ההנחיות, כולל דוגמאות ל**best practices**

5. תכנון כולל-השכונה והבלוק

5.1 השכונה והבלוק

שתי יחידות הבסיס של חיי היומיום בסביבת מגורים עירונית הן השכונה והבלוק. לעת בחינת ההנחיות עלה כי עבור קנה המידה של תכנון לילדים שתי הרמות האלה של המרחב משתלבות זו בזו. לעיתים גן הילדים יהיה ממוקם בשכונה מחוץ לבלוק, כך שנוצר צורך בחציית כביש, ולעיתים הוא ממוקם בתוך הבלוק ללא צורך במעבר כבישים. עבור הילד הצעיר הבלוק עשוי להוות כמייצג את השכונה. כך גם לגבי מסחר, פעילות אחר הצהריים, פארקים וגנים. ההתייחסות בהנחיות הינה לשכונה" מיידית, "כלומר האזור הנמצא במרחק הליכה של עד כ 600-מטרים .

הנחיות:

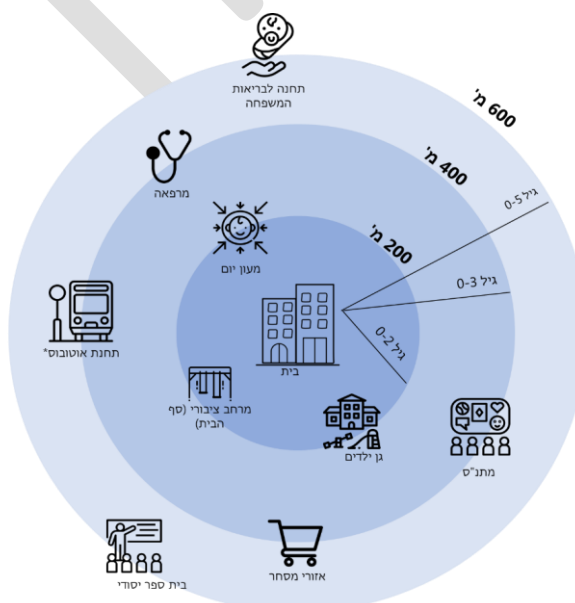
1. נגישות נוחה ומרחקי הליכה קצרים למוקדי פעילות בשכונה

1.1 קביעת שימושים ציבוריים במרחקי הליכה מותאמים לילדים

- מומלץ לתכנן את מרבית השירותים המשמשים ילדים צעירים ומלוויהם במרחק שלא יעלה על כ 400 מ מהבית. צפיפות שכונות המגורים החדשות מהווה הזדמנות לתכנון שרותי ציבור סמוכים שימוקמו במרכז שכונה ולא בשוליה.
- תכנון שכונות מותאמות לילדים ראוי שישתמך על דוקטרינת התכנון של ערי ה-15/20 דקות המונהגת כיום בערים שונות בעולם לאו דווקא בהקשר של תכנון לילדים.

1.2 פריסת מוקדי פעילות שכונתיים משולבים בנגישות נוחה.

- מומלץ לכלול בתכנון השכונה מעברים קצרים ככל האפשר בין מבני המגורים לאזורי מוסדות הציבור ולרחובות המסחריים ומוקדי הפעילות השכונתיים.

הצעה למרחקי שימושים שונים מהבית, מיטביים עבור ילדים צעירים ומשפחותיהם

4. יצירת הזדמנויות למפגשים קהילתיים

4.1 יצירת מדרג שטחים בסדרי גודל משתנים.

בתקופות חירום (מגיפת הקורונה, איום טילים ועוד) בולט הצורך בשטחים קטנים פתוחים בסביבה המיידית של הבית. עם זאת גם בשגרה יצירת סביבה בנויה משחקית ומגנה על ילדים יכולה לעודד עצמאות חופשיות. איזון מדרג השטחים הפתוחים בסביבת הבלוק והבניין מאפשר מרחב פתוח כחלק מהסביבה האורבנית הצפופה³. שטחים בגדלים שונים יאפשרו התכנסויות מגוונות של ילדים ומלוויהם, החל מפינת רחוב עם כמה ספסלים וכלה בפארק שכונתי רחב ידיים.

4.2 שימוש במרחבים זמניים יכול ליצור מרחב פתוח קהילתי במרחב עירוני צפוף:

- סגירת רחובות באופן זמני / קבוע ליצירת מקום בטוח למשחק באזורים עירוניים .
- תכנון תנועת של רשת רחובות בשכונות החדשות שיאפשר סגירה זמנית של רחובות.
- בשכונות חדירות נהוג שהילדים ישחקו במרחבי החנייה העיליים במהלך שעות היום. תושבי השכונות מודעים לכך ונוהגים אף לא להכניס את רכבם לאזור החנייה עד שעה מאוחרת (שבע בערב והלאה)

4.3 הטמעה של אמצעים להנגשה ולמשחק מותאמים לילדים במתקני תשתית, אזורי בנייה ותחנות אוטובוס, יכולים לייצר מקומות מפגש ומשחק עבור הקהילה.

³ יחידת המגורים בשגרה ובחירום בעקבות נגיף הקורונה | מנהל התכנון בשיתוף עם XS אדריכלים | אוקטובר 2020

5. חיבור וחשיפה לטבע

התכנון החדש של השכונות הצפופות עלול לייצר מרחבים משמעותיים של בטון ואספלט, ריבוי דרכים וגישות, הנדרשת הן למכוניות פרטיות והן לרכבי חירום, תכנון חניות תת קרקעיות נרחבות שאינן מאפשרות נטיעות ואדמה חשופה, וכן מענה להעדר תחזוקת השטחים הפתוחים במגרש על ידי כיסויים בריצוף. כדי לייצר סביבה מותאמת לילדים יש לקדם תכנון שישלב ככל האפשר את הטבע לתוך שכונת המגורים והסביבה המיידית של מבני המגורים, תוך מתן דגש על סביבות מגורים צפופות:

- שמירה או שיחזור של שטחים טבעיים בתחום השכונה.
- יצירת שטחי גינון ואדמה בטווח המידי של הבית כמקום מאפשר למשחק התורם להתפתחות החושית של ילדים.
- יצירת קישורים לשטחים פתוחים סמוכים (שטחי חקלאות ושמורות טבע בסמוך לגבול העיר) באמצעות דרכי גישה ופתיחת מבט.

6. חיבור בין הפנים לחוץ בשכונה ובבלוק

חלק מתחושת הביטחון והשייכות של הילד לסביבת המגורים המיידית שלו הוא החיבור בין פנים הבית והבניין למרחב המשותף במגרש ולמרחב הציבורי בבלוק ובשכונה. מוצע שהתכנון ייצר רצף בין המבנים למרחב הציבורי ובין מרחבים ציבוריים בשכונה לטובת מרחבי ביניים, המאפשרים מפגש ומשחק. רצף זה יקדם את תחושת השייכות והביטחון של ילדים צעירים לסביבתם:

- שימת דגש על אופן העמדת הבינוי במגרשי המגורים והתרומה של מבני המגורים ליצירת דופן לחללים המשותפים.
- תכנון המרחב הבנוי והפתוח ליצירת מגוון מרחבים למשחק, מפגש, שהיה: מרחבים ציבוריים, סמי ציבוריים, או פרטים. שילוב של שטחים פרטיים פתוחים עם שטחים ציבוריים פתוחים.
- יצירת רצף חצרות בנייני המגורים באופן שיאפשר מפגשים ומרחב מגוון לשהות של ילדים ומלוויהם.
- יצירת נצפות מן הדירה לאזורי המשחק בשטחים המשותפים.

7. ביטחון ובטיחות

7.1 תכנון שכונות מגורים צפופות, תומך ביצירת סביבה עירונית מאופיינת בעירוב שימושים, מקושרת היטב לסביבתה ומזמינה מגוון משתמשים. עם זאת, לטובת ילדים צעירים ומשפחותיהם, המתגוררים בשכונה, נרצה לייצר מרחבים פנים שכונתיים בטוחים. יש

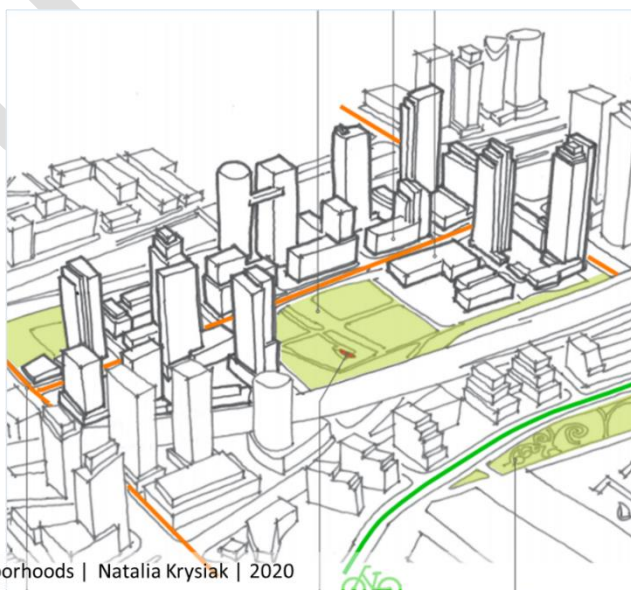
לקדם תכנון שכונות המאפשר מרחב עירוני מורכב ומגוון אך בטוח לילדים צעירים ומשפחותיהם, וזאת על ידי:

- יצירת מדרג של מרחבים החל ממרחבים המושכים משתמשים מגוונים וכלה במרחבים פנים שכונתיים אינטימיים מהווים מרחב בטוח ומוכר עבור ילדים.
- מניעה של אזורים ללא "עיניים" - הפנייה של מרפסות וחזיתות מבני המגורים ומוסדות הציבור לרחובות ושצ"פים שכונתיים.
- שילוב שימושים שונים במרחבים הפתוחים של השכונה, כגון אזורי ספורט ושבילי הליכה, המושכים תנועה גם בשעות הערב.
- יצירת קישוריות וחיבורים ברשת הרחובות והשבילים בשכונה על מנת ליצור תנועה שוטפת.

7.2 הקטנת ההשפעה של כלי רכב ממונעים בבלוק ובשכונה ויצירת מרחבי שהייה ומשחק בטוחים בסביבת המגורים המיידית⁴

- תכנון מעברים ושטחי ציבור במרכז הבלוק מאפשר תנועה לאורך הבלוק ללא מעבר כבישים, וכן מעבר זה יכול לשמש כחצר משותפת.
- תכנון רחובות למניעת תנועת רכב עוברת.
- צמצום כניסות לחניה וטיפול באזורי סכנה בכניסה לחניות (ראו פרק סביבת הרחוב)
- עדיפות להקמת חנייה מרכזית שכונתית לצד צמצום תיקני חניה והעדפה של

תחבורה ציבורית

⁴ הנחיות לנושא ביטחון ובטיחות של רחובות בשכונה ובבלוק התבססה על הנחיות קודמות המופיעות בפרק מרחב הרחוב. במסגרת ההנחיות לתכנון השכונה והבלוק, נלקחו ההנחיות המהותיות וה"שורות התחתונות" מתוך מסמכי ההנחיות הקודמים. להרחבה וקבלת רקע פנו לפרקים הקודמים וקראו בהרחבה.

7.3 יצירת תכנון שבונתי תנועתי המאפשר תנועה ומשחק של ילדים צעירים ומשפחותיהם:

- רשת הרחובות - תכנון בבישים ללא מוצא (Cul-de-sac) תוך חיבור עם שבילי הליכה יצור הפחתה משמעותית של תנועה מוטורית ברחוב והגברת הבטיחות
- רחובות למשחק - סגירת רחוב בית הספר בסמוך לשעות הפעילות - בבוקר

ואחה"צ

מוטורי

- ניתן לייצר תכנון המאפשר גם שימוש בגג כשטח משותף לשהייה ומשחק לילדים, על ידי בניית משטחים ומתקנים קטנים למשחק, גידול צמחיה, הגנה בפני גשם ושמש וכד'.

- יצירת קומת ביניים משותפת במבנים רבי קומות.

1.3 מועדון דיירים

- הגדרת שטח ייעודי בתוכניות (עיקרי או שירות) למועדון דיירים על מנת לעודד הקמת מועדון לא על חשבון שטחי דירות ושטחי שירות חיוניים אחרים בבניין.
- יש ליצור בשטחים המשותפים תנאים מתאימים לשימוש בעונות השונות. למשל, הגנה בפני גשם ושמש.

1.4 שימושים בשטחים המשותפים

במסגרת החללים המשותפים בבניין מוצע כי לפחות חלק מהשימושים יותאמו לילדים צעירים וצרכי ההתפתחות שלהם:

- מועדון דיירים שימש גם כמקום של שהיה ומשחק לילדים.
- חדר "מלובלך" ליצירה, התנסות בחומרים שונים (עדיפות לחומרים פריקים מהטבע כגון אדמה, חול, שבבי עץ וכד'), אזור שהרצפה שלו היא אדמה ועוד.
- חקלאות עירונית בגג הבניין או במרפסת משותפת.
- מתקני קומפוסט.
- מקום מתאים לאירועים משותפים (ימי הולדת, חגים וכדומה).
- פינות פונקציונליות משותפות, לדוגמה – תיקוני אופניים, מחסן משותף של כלים, אזור לטיפול בחיות מחמד, חדר מוזיקה.
- שילוב צמחיה באזורים משותפים אלה.

2. חשיפה לטבע ולנוף

- אזורי מגורים חדשים רבים מאופיינים בכיסוי מירבי של המגרש בריצוף ובטון, וגם המבנים אינם מאופיינים בבתי גידול לצמחייה או מורכבות נוספת שמזמינה את הטבע למבנה. כאמור, תקופות החירום בשנים האחרונות הבהירו את החשיבות בנגישות של טבע ונוף גם בשטח המגרש. תכנון המתחשב בילדים צעירים ומשפחותיהם מאפשר חשיפה של ילדים לטבע ונוף קרוב בדרכים שונות:
- פיתוח השטח הפתוח בתחום המגרש ו/או הגג באופן שיאפשר לילדים צעירים ומלוויהם לבוא במגע עם צמחייה, חרקים, ציפורים וכד'.
- יצירה של בתי גידול לצמחייה בגוף הבניין להנגשת צמחייה בקומות הגבוהות
- חשיפה לבעלי חיים - מקומות קינון\גידול לחיות בר בעיר כגון: מלון לחרקים, מתקני קינון לסיסים (למצוא מצגת עידוד סיסים), קיני סנוניות.
- מגע עם האלמנטים להפעלת החושים: רוח – שבשבת, מים – בריכת שכשוך, בריכת דגים מזרקונת, אדמה – אדמה.

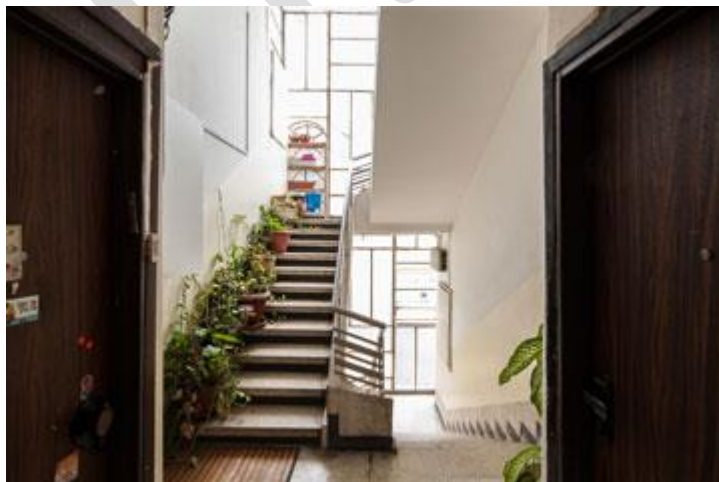

משמאל עם כיוון השעון: ילד משקה עציצים במרפסת | צילום: רם אייזנברג, בית מלון לחרקים | פארק קרית ספר | רם אייזנברג, מרפסת עציצים עם מגוון מרקמים | STUDIO EARTHBOX

3. חדר המדרגות והלובי הקומתי

המבואות, חדרי המדרגות והלובי הקומתי מהווים שטחי ביניים בבניה רוויה בין הדירה לקומת הקרקע ולחוץ. במשך השנים תוקנו תקנות אשר מפרידות את חדר המדרגות מהלובי הקומתי משיקולים של בטיחות אש ומיגון. בנוסף לכך, עם הצורך לנצל שטח חזית מרבי לדירות והאפשרות לאוורר את חדר המדרגות והלובי הקומתי באמצעות איוורור מאולץ, פונקציות אלו הועברו למרכז המבנה. הגישה הרווחת לגבי שטחים אלו לתכנן אותם ביעילות המרבית ובחסכון בשטח תוך עמידה בדרישות הבטיחות. באופן זה נוצרו חללים שלא נעימים לשהות ואינם מותאמים לשימוש עצמאי של ילדים צעירים, מומלץ לייצר תכנון מדרגות במבנים רבי קומות באופן ידידותי לילדים:

- מוצע לתכנן ולעצב את חדרי המדרגות באופן נגיש ובטוח ובאופן שיעודד ילדים לתנועה ופעילות ספורט בחדרי המדרגות, והעדפתם על פני המעלית.
- גובה מעקה מינימלי בחדר מדרגות הוא 1.05 מ' במשטח ישר ו 0.9 מ' במהלך המדרגות. מוצע להתקין מאחז יד נוסף מותאם לגובה ילדים בגובה 0.7 מ'.
- בנוסף לתאורת חירום ותאורה פונקציונלית, מוצע להתקין תאורה מחממת בחלל המדרגות.
- מוצע להוסיף צבע טקסטורות והדפסים על קירות חדרי המדרגות.
- מומלץ להתאים את עוצמת מחזירי השמן בדלתות האש לחדרי מדרגות באופן שיאפשר פתיחה עצמאית של ילדים.
- מומלץ לתכנן חדרי מדרגות עם פתחים לאוויר ואור טבעי במבנים המתאימים לכך מבחינת בטיחות אש.

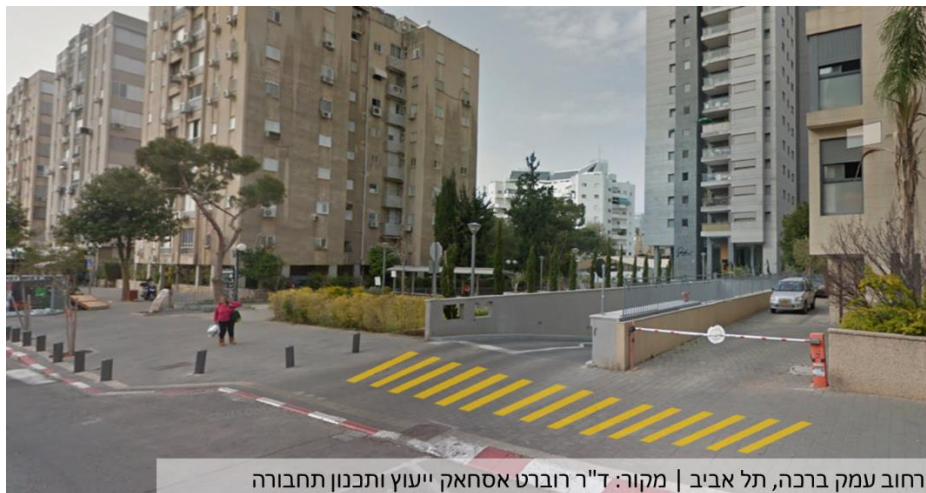
גם מדרגות ברחוב פינסקר, תל אביב (צילום: טל ניסים) מתוך כתבה של נעמה ריבה ב xnet

4. יצירת שטחי איחסון במגרש

- ילדים צעירים ומשפחותיהם נזקקים לשטחי איחסון בבניין, בעיקר עבור אופניים ועגלות וכן מחסנים (ביוחד במשפחות עם מספר ילדים ששומרים חפצים בין אחים). ההמלצה היא כי תכנון המבנה יקח בחשבון חניות אופניים (מעל התקן הנדרש – חנייה אחת ליחידת דיור), חדרי עגלות ומחסנים:
- עדיפות לתכנון חניות אופניים לילדים בקומת הקרקע. לגבי כמות האופניים יש לקחת בחשבון שלרוב כל ילד מחזיק אופניים ובבניינים שבהם יש משפחות רבות נדרשת יותר מחניית אופניים אחת לדירה.
 - תכנון חדר עגלות בקומת הקרקע (לרוב יש קושי להכניס עגלות, בדגש על עגלות לתאומים במעליות סטנדרטיות וכן קשה לאחסן את העגלות בחלל הדירה.
 - תכנון מחסנים דירתיים בשטח מינימלי של 4 מ' (מוצע לפחות 6 מ'), כיום מאפשרים מחסנים בעיקר במרתפים. מוצע לבחון מחסנים בשטח הקומה צמוד לדירה.

4. שטחי החנייה

- שטחי החנייה במגרש אינם בטוחים עבור ילדים צעירים, הן בשטחי החנייה העילית בהם נוסעות מכוניות (המהווים לעיתים גם אזורי משחק), והן ברמפות הכניסה ויציאה מהחניות בהן הראות עלולה להיות מוגבלת. לעת תכנון הבניין יש לתת דגש לצמצום הסכנה הקיימת בממשק עם חניונים תוך נקיטת אמצעים להגברת הבטיחות, באמצעים כגון:
1. צמצום החניות העיליות בשטחי המגרש, אם על ידי צמצום תקן החניה והגברת השירות של תחבורה ציבורית ואם על ידי קביעתן בתת הקרקע.
 2. במקרה של כניסות לחניות תת קרקעיות: התקנת פס האטת תנועה ביציאה מהחניון, התקנת מראה פנורמית, סימון מעבר חציה על פני המדרכה (סימון לילדים צעירים, ולנהגים) וכן התקנת אלמנטים חזותיים/שמיעתיים כאמצעי אזהרה – לדוגמא: מנורות איתות, פעמונים וכו'.

6.2 הדירה

מרחב הדירה מהווה את הבית הבטוח והמוגן עבור אנשים בכלל וילדים צעירים בפרט. מרחב הדירה הפך עם השנים למקום בו מבליים את רוב שעות היום. תרבות המסכים והפרטיות מחזקת את משך הזמן שילדים צעירים מבליים במרחב הדירתי. כמו כן עתות חירום ומשבר שעברו על ישראל בשנה וחצי האחרונות העלו את משך השהות הרצופה במרחב הדירה. בנוסף למגורים, לדירה ולבית תפקודים נוספים שבעבר היו מחוצה להם, כגון מקום לעבודה, לימודים ועוד⁵. עקב השהייה הממושכת עולה הצורך של התאמת המרחב הדירתי לצרכים ההתפתחותיים של ילדים צעירים ולהנגיש עבורם פעילויות מוטוריות ורגשיות מותאמות לחוויה אישית ומשפחתית משותפת.

הנחיות:

1. יצירת חללים המתאימים לילדים צעירים ומשפחותיהם

מטה מפורטות הנחיות בחלוקה לחללי הדירה השונים. נושא העולה שוב ושוב הוא גמישות בתכנון דירה למשפחה עם ילדים צעירים. תכנון גמיש יתמוך בהתאמת מרחב המגורים הדירתי לשלבים השונים של חיי הילדים והמשפחה, וכן לצרכים השונים הנדרשים במסגרת חלל המגורים כיום (משרד ביתי, אזור לימוד ועוד).

1.1 חלל הכניסה

- יצירת חלל רחב ידיים המאפשר להוריד את הבגדים והנעליים ששימשו לשהייה בחוץ לפני המעבר ליתר החללים בדירה.
- יצירת מסדרונות ומבואות כניסה רחבים שמאפשרים לתמך/להסתובב עם עגלת ילדים.
- התקנת מקום אחסון נגיש לילדים במבואה או בכניסה לדירה, כך שיוכלו לפעול בעצמאות.
- שימוש בריצוף שמונע החלקה, רחיץ ועמיד.

1.2 חלל המגורים והמטבח

- יצירה של חלל משותף, פתוח ורחב של חלל המגורים וחלל המטבח, חלל משותף או משותף חלקית יוכל לתת גמישות בסידורו לשימושים שונים ולצרכים המשתנים של ילדים צעירים לאורך תקופות שונות.
- יצירת הפרדה בין אחסון נמוך בהישג ידם של ילדים צעירים ואחסון גבוה.
- יצירת משטחים לילדים המותאמים לגובהם באזור המטבח ואזור המגורים.

⁵ "יחידת המגורים בשגרה ובחירום בעקבות משבר נגיף הקורונה" - מנהל התכנון אוקטובר 2020

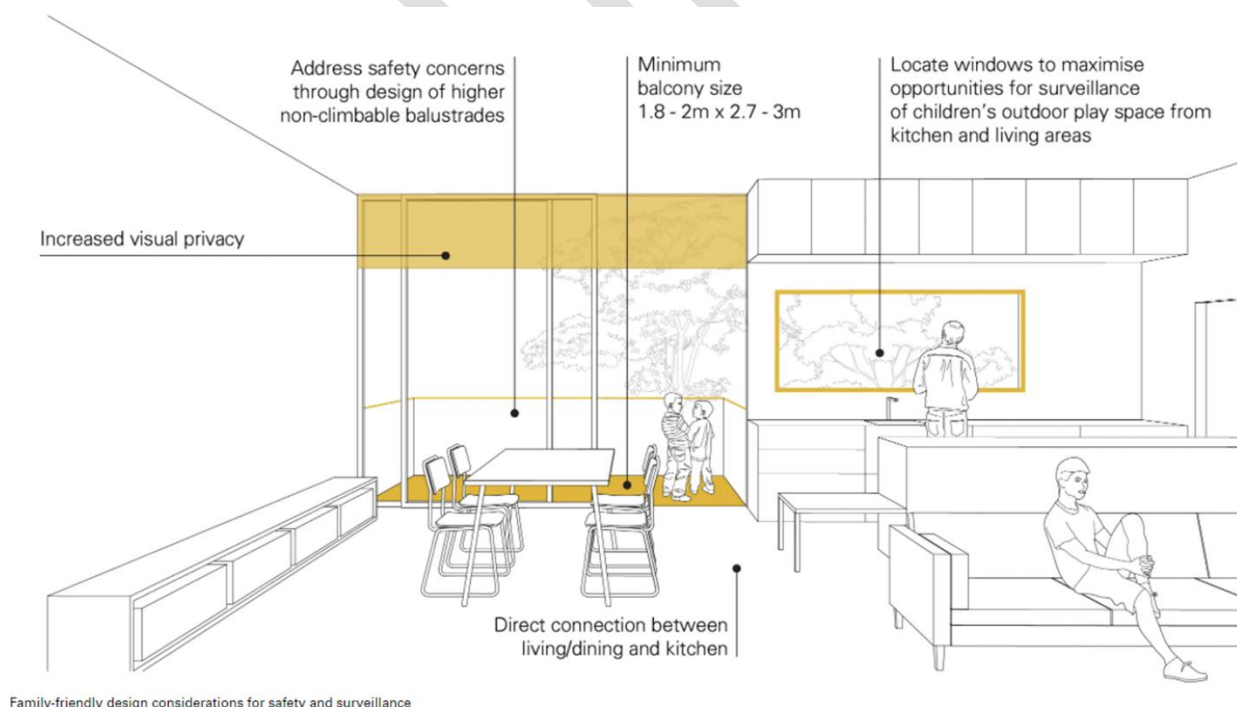
- הצבת חלונות בחלל המגורים והמטבח, המאפשרים לצפות על פעילות הילדים מחוץ לבניין.

1.3 חדרי ילדים

- מומלץ לייצר חלל משותף עבור הילדים צעירים, אשר עבורם טוב לחלוק חדר בין כמה אחים. לצד זאת ניתן בתכנון מראש להניח תשתית טובה לחלוקה לפינות מופרדות המעניקות פרטיות לכל ילד, ובעתיד לאפשר הפרדה לחללים נפרדים לתקופת ההתבגרות ובהתאם לצרכים המשתנים.
- ניצול מימד הגובה (בכפוף לאמצעי בטיחות המתאימים לגילאים השונים) באופן שמאפשר שימוש בגובה על מנת לייצר אזורים ייחודיים לילדים בגובה, כגון מדרגות, סולם למיטת קומותיים וכדומה.

1.4 כלל חללי הדירה

- יצירת פינות משחק המאפשרות התפתחות פיזית, רגשית וחושית כמו קירות טיפוס בפינות הבית, אזורי יצירה בהם מותר "ללכלך", ארגז חול ביתי ועוד.
- עידוד פעולה עצמאית של ילדים ע"י יצירת נגישות למפסק תאורה, ידית של דלת, ארונות ושיש מטבח, כיור רחיצת ידיים, אסלה, מקלחת לילדים וכו'.

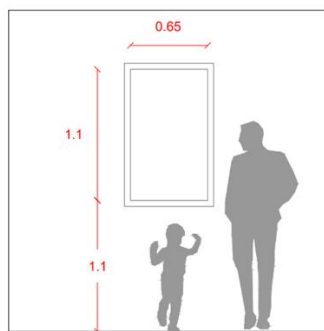
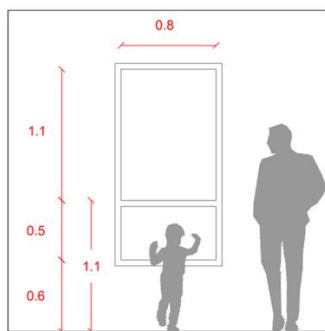
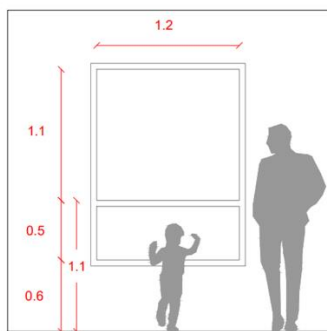
Family-friendly design considerations for safety and surveillance

Designing apartment homes for families with children | Hazel Easthope, Hyungmo Yang | Cities People Love

2. חלונות ואיוורור

תכנון חלונות ופתחים מותאמים לילדים בדירה:

- חלון נמוך יוכל לאפשר מבט החוצה. חלון צמוד לתיקרה יכול לאפשר הכנסת אור טבעי ששוטף את התיקרה מבט לשמיים.
- מוצע לחייב חלונות עם סף נמוך של לפחות 60 ס"מ כאשר ישנו קבוע תחתון המונע פתיחה ונפילה. מבחינת שטח חלון במקרה זה מומלץ לפחות רוחב 80 ס"מ על גובה של לפחות 1.5 מ' כלומר שטח חלון בחדר עד 12 מ"ר לפחות 1.2 מ"ר. בחדר מגורים משותף יש לחייב חלון / ויטרינה גדולה יותר של לפחות 2.4 מ"ר.
- חלונות אמנם חשובים לאוורור אך חשובים גם ליצירת תחושת מרחב, קשר עם החוץ וחשיפה לנוף.

3. מרפסת שמש

כיום בשכונות חדשות נהוג לבנות עבור כל יחידת דיור מרפסת שמש. קיימת חשיבות לתכנון מרפסת שמש המאפשרת מגוון שימושים המותאמים לעונות השנה ולאקלים הישראלי.

3.1 גודל המרפסת לרוב נקבע מתוקף תקנות המאפשרות 12 מ"ר תוספת למבנים קיימים וסטנדרט זה הוחל גם על בנייה חדשה. כיום שטח המרפסת לא עולה על 14 מ"ר בממוצע. מוצע כי מידות המרפסת יאפשרו העמדת שולחן אוכל עם לפחות 4 מקומות ישיבה. וכן מוצע לבחון תוספת של שטחי מרפסת בחלק מהדירות ולאפשר גינה במרפסת.

3.2 תכנון המרפסות באופן שיאפשרו הקמת גינת עציצים:

- התקנת ברז לחיבור צינור ושעון השקייה
- חשיבה על כיוון הניקוז כך שמי ההשקייה לא יציפו את המרפסת
- תכנון מקום לגינה תלויה על אחד מהקירות המשותפים בין המרפסת לדירה.
- תכנון הצללה למרפסות במפנה דרומי

3.3 תכנון עומסים במרפסות כיום הינו מתאים לשימושים סטנדרטיים. יש לפעול להתאמת התקנים לשימושים המצריכים עמידה בעומסים גדולים יותר כגון בריכה מתנפחת לילדים ומילוי אדמה לגינה.

4. בטיחות בדירה

תכנון מרחב המגורים באופן בטוח לילדים צעירים (בהתבסס על הנחיות ארגון בטרם):

- תכנון המונע נפילות וגישה של ילדים לחלונות וגרמי מדרגות
- הימנעות מהעמדת ריהוט ליד חלון
- התקנת סורגים
- התקנה של אמצעים להגבלת פתיחת החלונות
- התקנה של שערים בגרמי מדרגות גבוהים בדירה
- יצירת אחסון מובנה לחומרי ניקיון וחומרים מסוכנים המונע גישה של ילדים צעירים
- קיבוע רהיטים גבוהים וכבדים לקירות למניעת נפילה
- כיסוי שקעי חשמל

7. מקורות מידע

1. ללמד ילדים להיות עצמאים בבית - אתר בטרם
2. שכונות צפופות ידידותיות לפעוטות בישראל | הקליניקה האורבנית, אוגוסט 2019
3. Planning for children in new vertical communities | Toronto 2020
4. יחידת המגורים בשגרה ובחירום | מנהל התכנון, אוקטובר 2020
5. יחידת המגורים בשגרה ובחירום בעקבות משבר נגיף הקורונה | מנהל התכנון, iPlan, XS, אוקטובר 2020
6. [/https://www.citiesforplay.com](https://www.citiesforplay.com)
7. ארגון בטרם - [/https://www.beterem.org](https://www.beterem.org)
8. [/https://thehappy.city.com](https://thehappy.city.com)